SHEMATSKI PRIKAZ »VSEBINE« CELOVITEGA SISTEMA VARSTVA PRI DELU

Celovit sistem varstva pri delu zajema štiri temeljna področja prizadevanj za ***»varno in zdravo delovno okolje«***, ki so kot taka predmet tudi podrobnejše regulacije v Zakonu o varnosti in zdravju pri delu (ZVZD-1) ter drugih s tem povezanih predpisih. In sicer so to:

I. **Preventivno varstvo življenj in (fizičnega ter duševnega) zdravja delavcev pri delu**

II. **Prva pomoč na delovnem mestu**

III. **Varstvo pred požarom**

IV. **Promocija zdravja na delovnem mestu**

Vsa štiri temeljna področja varstva pri delu so medsebojno povezana in se dopolnjujejo: 1) ***Preventivni ukrepi*** zmanjšujejo tveganja za nezgode in z delom povezane bolezni. 2) ***Prva pomoč*** zagotavlja hitro ukrepanje ob nujnih primerih. 3) ***Varstvo pred požarom*** ščiti življenja, premoženje in okolje. 4) ***Promocija zdravja*** dolgoročno izboljšuje vsestransko dobro počutje zaposlenih in povečuje produktivnost.

I.

(PREVENTIVNO) VARSTVO ŽIVLJENJ IN ZDRAVJA DELAVCEV PRI DELU

Pri tem osrednjem področju celovitega sistema varnosti in zdravja pri delu (VZD) gre za celoto različnih preventivnih aktivnosti in ukrepov, namenjenih učinkovitemu preprečevanju:

1. **poškodb pri delu zaradi nezgod,**
2. **poklicnih bolezni,**
3. **(drugih) bolezni povezanih z delom**[1],

[1] Čeprav gre v obeh primerih načeloma za »z delom povezane bolezni«, ZVZD-1 vsebinsko ločuje »poklicne bolezni« in »bolezni, povezane z delom« kot dve različni obliki z delom povezanih bolezni. ***Poklicna bolezen*** je ozko povezana z določenim poklicem in ima natančno določeno vzročno-posledično povezavo z določenimi nevarnostmi ali tveganji v okviru tega poklica, oziroma, je direktna posledica delovanja škodljivih dejavnikov v konkretnem delovnem okolju. Pogostejše poklicne bolezni so naštete v Pravilniku o poklicnih boleznih, ob ureditvi področja verifikacije poklicnih bolezni pa se v Sloveniji pričakuje med 150-200 novih priznanih poklicnih bolezni letno, »***bolezen, povezana z delom«*** po tem zakonu pa je v 2. odst. 61. člena ZVZD-1definirana kot *»bolezen, pri kateri ima delovni proces oziroma delovno okolje vlogo predisponirajočega, ne pa vzročnega dejavnika za njen nastanek«.* (Opomba: Pojem »predisponirajoči dejavnik« pomeni, da konkreten delovni proces ali okolje lahko poveča tveganje, da do bolezni pride, vendar pa to ni osnovni razlog, zakaj se ta

kar je hkrati tudi ključna vsebina ***»Izjave o varnosti z oceno tveganja«*** kot temeljnega dokumenta/splošnega akta za to področje, ki ga je skladno z določili 17. člena ZVZD-1 dolžan sprejeti vsak delodajalec.

Glede na konkretno varovane vrednote (*tj. življenje in - fizično ter duševno - zdravje delavcev*) in sámo naravo s tem povezanih tveganj (tj. fizična tveganja in psihosocialna tveganja) se ta segment zagotavljanja varnega in zdravega delovnega okolja v grobem deli na **dve temeljni /pod/področji**, to sta:

1. Fizična varnost pri delu,

2. Psihosocialna varnost pri delu,

ki zajemata ***preventivno ukrepanje*** za zmanjševanje in obvladovanje uvodoma navedenih tveganj oziroma nevarnosti za življenja ali okvare zdravja delavcev.

II.

PRVA POMOČ NA DELOVNEM MESTU

Za razliko od zgoraj navedenega (preventivnega) *»varstva«* življenj in zdravja delavcev pa pomeni zagotavljanje učinkovite prve pomoči na delovnem mestu ter hitrega dostopa do službe nujne medicinske pomoči obliko ***kurativnega ukrepanja za »reševanje« življenj in zdravja delavcev*** v primerih, ko kljub sprejetim varnostnim ukrepom vendarle pride do delovnih nezgod in poškodb pri delu ali drugih dogodkov, pri katerih je takšna hitra pomoč ključnega pomena za ohranitev življenja poškodovanim, nenadno obolelim ali akutno zastrupljenim delavcem oziroma za preprečitev poslabšanja njihovega zdravstvenega stanja. Tovrstne obveznosti delodajalca določa 20. člen ZVZD-1, ki se glasi

20. člen
(prva pomoč)

(1) Delodajalec mora sprejeti ukrepe za zagotovitev prve pomoči delavcem in drugim navzočim osebam ter ukrepe za sodelovanje s službo nujne medicinske pomoči.

(2) Minister, pristojen za delo, v soglasju z ministrom, pristojnim za zdravje, natančneje predpiše ukrepe za zagotovitev prve pomoči delavcem in drugim osebam, ki so navzoče v delovnem procesu.

---

bolezen pojavi. Se pravi, da je delo le potencialni katalizator/pospeševalec, ne pa vzrok nastanka bolezni). Bolezni povezane z delom so torej tista stanja, pri katerih delo vpliva na poslabšanje obstoječe bolezni ali stanja, ni pa edini ali prvi vzrok zanje. Bolezni povezane z delom so bolezni, pri kateri ima delovno okolje in delovni proces vlogo poslabšanja neke bolezni ali stanja, ni pa vzrok zanjo. Med bolezni povezane z delom uvrščamo: 1) nekatera kostno-mišična obolenja, 2) duševne bolezni, 3) endokrine in metabolne bolezni, 4) bolezni srca in ožilja,kožne bolezni in druga stanja.

Trije najpomembnejši varnostni ukrepi, ki jih v zvezi s tem predpisuje *Pravilnik o organizaciji, materialu in opremi za prvo pomoč na delovnem mestu*, pa so:

1. v delovnem procesu mora biti v vsaki krajevno ločeni enoti in vsaki delovni izmeni prisoten **vsaj en delavec, ki je usposobljen za izvajanje prve pomoči**;

2. najmanj na vsakih 50 zaposlenih delavcev oziroma na vsako delovno enoto na razpolago vsaj ena **omarica za prvo pomoč** s predpisanim sanitetnim materialom za njeno izvajanje,

3. na omaricah za prvo pomoč morajo biti napisani **podatki za dostop do nujne medicinske pomoči** (tel. številka centra za obveščanje - 112; naslov in tel. številka pooblaščenega zdravnika; naslov in tel. številka najbližjega zdravstvenega zavoda; ime in delovno mesto delavca, usposobljenega za izvajanje prve pomoči).

III.

VARSTVO PRED POŽAROM

Posebna oblika varstva pri delu, ki se - za razliko od zgoraj navedenega varstva pri delu, ki je v osnovi orientirano na zagotavljanje varnosti življenj in zdravja delavcev - nanaša tudi na:

- **varnost (produkcijskega) premoženja/sredstev za delo**[2],
- **fizično varnost tudi vseh drugih oseb**, navzočih v delovnem procesu poleg zaposlenih delavcev,
- **varnost živali,** če so te del produkcijskega procesa, in ne nazadnje tudi na
- **varstvo okolja**,

je požarno varstvo, ki ga ZVZD-1 ureja v 21. členu. Ta se glasi:

21. člen
(varstvo pred požarom in evakuacija)

Delodajalec mora v skladu s posebnimi predpisi sprejeti ukrepe za zagotovitev varstva pred požarom in evakuacijo ter, kadar je to potrebno, ukrepe za sodelovanje z zunanjimi službami za varstvo pred požarom.

Posebni predpisi, na katere se sklicuje citirana določba ZVZD-1, so predvsem **Zakon o varstvu pred požarom** (Uradni list RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo) in podzakonski predpisi - uredbe in pravilniki, izdani na njegovi podlagi. Ključni akti s področja varstva pred požarom, ki jih mora sprejeti delodajalec v sklopu »sistema VZD«, pa so:

---

[2] *»Sredstvo za delo je objekt namenjen za delovne in pomožne prostore, delovna oprema, sredstvo in oprema za osebno varnost pri delu ter snovi in pripravki.«* (8. točka 3. člena ZVZD-1)

1. ***požarni red***, ki mora biti načeloma izdelan za vse poslovne objekte,

2. ***požarni načrt*** in ***načrt evakuacije*** (v grafični obliki), ki morata biti izdelana za vse tiste objekte, v katerih obstaja najmanj srednja požarna ogroženost oziroma za objekte, v katerih je hkrati lahko več kot 100 ljudi.

IV.

PROMOCIJA ZDRAVJA NA DELOVNEM MESTU

Promocija zdravja na delovnem mestu so sistematične ciljane aktivnosti in ukrepi, ki jih je dolžan delodajalec sprejeti in izvajati zaradi »**ohranjanja in krepitve« telesnega in duševnega zdravja ter dobrega počutja delavcev.** Ta dolžnost delodajalca je posebej določena v 32. členu ZVZD-1, ki se glasi:

32. člen
(načrtovanje promocije zdravja na delovnem mestu)

(1) Delodajalec mora promocijo zdravja na delovnem mestu načrtovati ter zanjo zagotoviti potrebna sredstva, pa tudi način spremljanja njenega izvajanja.

(2) Minister, pristojen za zdravje, izda smernice za določitev in pripravo promocije zdravja na delovnem mestu iz prejšnjega odstavka tega člena najkasneje do uveljavitve tega zakona.

(3) Smernice iz prejšnjega odstavka tega člena se po obravnavi na Ekonomsko-socialnem svetu objavijo na spletnih straneh ministrstva, pristojnega za zdravje, in ministrstva, pristojnega za delo.

Programi promocije zdravja na delovnem mestu, ki morajo biti skladno z določbo 27. točke 76. člena ZVZD-1 tudi sestavni del Izjave o varnosti z oceno tveganja, v nobenem primeru **ne nadomeščajo preventivnih ukrepov**, potrebnih za zagotovitev varnosti delavcev pred poškodbami in z delom povezanimi boleznimi v smislu I. poglavja zgoraj, temveč pomenijo njihovo **»nadgradnjo«**, ki pa je brez dvoma tudi ekonomsko upravičena. Zdravi in zadovoljni delavci, ki delajo v varnem in spodbudnem delovnem okolju in se zato tudi vsestransko »dobro počutijo«, so namreč dokazano produktivnejši in ustvarjalnejši, redkeje zbolijo in redkeje odhajajo v bolniški stalež, prav tako pa ostajajo zvesti organizaciji oziroma delodajalcu.

Pri promociji zdravja gre za kombinacijo sprememb fizičnega in socialnega okolja ter z zdravjem povezanega življenjskega sloga, njeni zgoraj navedeni želeni cilji pa se, kot izhaja iz sprejetih ***»Smernic za promocijo zdravja na delovnem mestu«*** (https://www.gov.si/teme/promocija-zdravja-na-delovnem-mestu/), najučinkoviteje dosegajo s **kombinacijo in sinergijo:**

1. *izboljšanja organizacije dela in delovnega okolja,*
2. *spodbujanja zaposlenih, da se aktivno udeležujejo aktivnosti za varovanje in krepitev zdravja,*
3. *omogočanja izbire zdravega načina življenja in*
4. *spodbujanja osebnostnega razvoja.*

Iz tega sledi, da se:

- ukrepi za zagotavljanje varnosti in zdravja pri delu (iz I. poglavja zgoraj) na eni ter
- aktivnosti promocije zdravja in dobrega počutja na delovnem mestu na drugi strani

med seboj vsebinsko v nekaterih segmentih lahko tudi **močno prepletajo**. Kar brez dvoma še posebej izrazito velja za področje varstva duševnega zdravja in obvladovanja nekaterih ključnih **t. i. psihosocialnih tveganj** (npr. stresa in izgorelosti na delovnem mestu), kjer številni izmed ukrepov istočasno služijo obema ciljema, tj. po eni strani izboljšujejo »dobro počutje« in posledično zadovoljstvo delavcev pri delu, po drugi pa zmanjšujejo ali celo odpravljajo stres in izgorelost pri delu, s tem pa tudi psihosocialna tveganja za - predvsem duševno, obenem pa posledično v veliki meri tudi fizično - zdravje delavcev.

* * *

Slika: *Shematski prikaz »vsebine« celovitega sistema varstva pri delu*

CELOVIT SISTEM VARSTVA PRI DELU			
(PREVENTIVNO) VARSTVO ŽIVLJENJ IN ZDRAVJA DELAVCEV	**PRVA POMOČ NA DELOVNEM MESTU**	**POŽARNO VARSTVO**	**PROMOCIJA ZDRAVJA NA DELOVNEM MESTU**
Cilj: **Preprečevanje:** • *poškodb pri delu;* • *poklicnih bolezni;* • *(drugih) bolezni povezanih z delom,* ki predstavljajo tveganje oziroma nevarnost za življenja in okvare zdravja delavcev. ***Glavna področja ukrepanja:*** **1.** Fizična varnost pri delu	***Cilj:*** **»Reševanje« življenj in preprečevanje poslabšanja zdravst. stanja:** • *poškodovanim,* • *nenadno obolelim, ali* • *akutno zastrupljenim delavcem.* ***Glavna področja ukrepanja:*** Zagotovitev: **1.** pogojev za nudenje učinkovite prve pomoči (tj. ustreznega	***Cilj:*** **Preventivno in aktivno varstvo pred požarom:** • *ljudi, tj. tako zaposlenih kot tudi vseh drugih oseb, navzočih v delovnem procesu;* • *produkcijskega premoženja oziroma sredstev za delo;* • *živali, kolikor so tudi te udeležene v delovnem procesu in* • *okolja.* ***Glavna področja***	***Cilj:*** **Proaktivno ohranjanje in krepitev/izboljševanje:** • *telesnega in duševnega zdravja,* • *splošnega »dobrega počutja« delavcev,* kar pomeni vsebinsko »nadgradnjo« (zgolj) preprečevanja nastanka z delom povezanih bolezni. ***Glavna področja ukrepanja:***

2. Psihosocialna varnost pri delu *(Opomba:* gre za skupek različnih »preventivnih« aktivnosti in ukrepov za zmanjševanje in obvladovanje uvodoma navedenih tveganj oziroma nevarnosti.)	števila za to usposobljenih delavcev in omaric prve pomoči); **2.** hitrega dostopa do služb nujne medicinske pomoči (tj. navedba tel. številk in drugih podatkov na omaricah prve pomoči).	***ukrepanja:*** **1.** Izdelava in sprejem »požarnega reda« z vsemi ukrepi za preventivno in aktivno varstvo pred požarom, **2.** Po potrebi pa tudi izdelava grafičnih prikazov: • »požarni načrt«, • »načrt evakuacije«.	**1.** Izboljšanje organizacije dela in delovnega okolja. **2.** Spodbujanje zaposlenih, da se aktivno udeležujejo aktivnosti za varovanje in krepitev zdravja. **3.** Omogočanje izbire zdravega načina življenja. **4.** Spodbujanje osebnostnega razvoja.

April, 2025

Pripravil:
dr. Mato Gostiša